

**UNIVERSITATEA „BABEȘ-BOLYAI” CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE GEOGRAFIE
ȘCOALA DOCTORALĂ DE GEOGRAFIE**

REZUMAT

*CONTINUITATE ȘI CICLICITATE ÎN
ANTROPIZAREA SPAȚIULUI MONTAN CARPATIC.
STUDIU DE CAZ: MUNȚII APUSENI*

**Coordonator științific:
Prof. Univ. Dr. POMPEI COCEAN**

**Doctorand:
MĂDĂLIN-SEBASTIAN LUNG**

**Cluj-Napoca
2021**

CUPRINS

INTRODUCERE	5
CAPITOLUL 1,FUNDAMENTARE TEORETICĂ ȘI BAZĂ METODOLOGICĂ	10
1.1 Fundamentare teoretică	10
1.2 Bază metodologică	17
CAPITOLUL 2,CARPAȚII CA SPAȚIU HABITAȚIONAL	21
2.1 Favorabilitatea morfologică în popularea spațiului carpatic	21
2.2 Prezența depresiunilor și culoarelor intracarpatică privind antropizarea carpatică	23
2.2.1 Perioada paleolitic-neolitic	25
2.2.2 Epoca bronzului	35
2.2.3 Perioada epocii fierului, dacică și daco-romană	38
2.2.4 Perioada Evului Mediu	57
2.2.5 Perioada modernă și contemporană	77
2.3 Oicumena carpatică internă și oicumena carpatică externă	85
2.4 Distribuția altimetrică a populației și așezărilor în Carpații Românești	90
2.5 Prezența platformelor de nivelare și utilitatea lor	93
2.6 Frecvența pasurilor și trecătorilor ca elemente de acces	102
2.7 Declivitatea	106
2.8 Clima	107
2.9 Resurse de apă	115
2.9.1 Cursuri hidrografice, lacuri naturale și antropice	115
2.9.2 Ape minerale și termale	118
2.10 Potențialul biogeografic ca factor și suport al antropizării	121
2.11 Bogății ale subsolului	124
2.11.1 Resursele salifere	124
2.11.2 Resursele de cărbune	129
2.11.2.1 Regiunea Munților Banatului	130
2.11.2.1.1 Mutații demografice generate de activitățile miniere	136
2.11.2.2 Regiunea Depresiunii Petroșani	142
2.11.2.2.1 Mutații demografice generate de activitățile miniere	151
2.11.2.3 Regiunea Rodna	159
2.11.2.3.1 Mutații demografice generate de activitățile miniere	168
2.12 Măsuri ale Comisariatului Munților Apuseni care au impulsinat antropizarea în perioada interbelică	169
CAPITOLUL 3,ANTROPIZAREA MUNȚILOR APUSENI	182
3.1 Popularea paleolitic-neolitic	182

3.2 Epoca bronzului	188
3.3 Civilizația epocii fierului, dacică și daco-romană.....	190
3.4 Perioada de tranziție de la Antichitate la Evul Mediu (Perioada migrațiilor)	198
3.5 Perioada medievală	199
3.5.1 Populația Munților Apuseni la început de Ev Mediu.....	199
3.5.2 Populația din zona Abrudului, Zlatnei și teritoriile administrative	202
3.5.3 Populația Munților Apuseni de pe cursurile hidrografice ale Arieșului, Someșelor și Crișului Repede.....	205
3.5.4 Populația Munților Apuseni din zonele montan-depresionare ale Zarandului – Bradului – Hălmagiului.....	208
3.5.5 Populația Munților Apuseni din zona Bihorului.....	209
3.6 Antropizarea modernă și contemporană.....	211
3.6.1 Populația Munților Apuseni începând cu perioada habsburgică până la Marea Unire din anul 1918.....	211
3.6.2 Populația și așezările Munților Apuseni după Marea Unire din anul 1918.....	219
3.7 Aspecte privind evoluția demografică în Munții Apuseni	222
3.8 Dinamica naturală a populației din Munții Apuseni la început de secol XX.....	233
3.8.1 Natalitatea.....	233
3.8.2 Mortalitatea	235
3.8.3 Sporul natural.....	238
3.8.4 Mortalitatea infantilă	239
3.8.5 Nupțialitatea	240
3.9 Dinamica naturală a populației din Munții Apuseni în ultimele două decenii ale secolului XX și primele două decenii ale secolului XXI	241
3.9.1 Natalitatea.....	241
3.9.2 Mortalitatea	242
3.9.3 Sporul natural.....	244
3.9.4 Mortalitatea infantilă	244
3.9.5 Nupțialitatea	245
3.10 Structuri geodemografice în spațiul Munților Apuseni	247
3.10.1 Structura etnică a populației din Munții Apuseni.....	247
3.10.2 Structura pe religii a populației din Munții Apuseni	253
3.11 Destructurarea așezărilor din Munții Apuseni.....	259
3.12 Diversitatea modificărilor antropice în spațiul Munților Apuseni.....	262
3.12.1 Agricultură ca suport de antropizare a Munților Apuseni.....	262
3.12.2 Relaționarea componentă antropică-pădure în Munții Apuseni	270
3.12.3 Peisajul geografic ca suport de antropizare a Munților Apuseni	273

3.12.4 Reflectarea toponimică în antropizarea Munților Apuseni.....	278
3.12.5 Industria ca suport de antropizare a Munților Apuseni	281
3.12.6 Turismul ca suport de antropizare a Munților Apuseni	297
3.12.6.1 Lacurile hidroenergetice.....	297
3.12.6.2 Turismul de iarnă.....	299
3.12.6.3 Turismul de vară.....	301
3.12.6.4 Termalismul.....	302
3.12.6.5 Turism cultural	304
3.12.7 Infrastructura de acces și edilitară ca suport de antropizare a Munților Apuseni .	309
3.12.7.1 Infrastructura de acces.....	309
3.12.7.2 Infrastructura edilitară	311
3.12.7.2.1 Rețeaua de alimentare cu apă potabilă.....	311
3.12.7.2.2 Rețeaua de canalizare.....	316
3.12.7.2.3 Rețeaua de distribuție a gazelor naturale	319
CAPITOLUL 4.ELEMENTE ARHETIPALE CARPATICE ÎN STRUCTURA SPAȚIULUI	
MENTAL ROMÂNESC.....	321
4.1 Ocupații.....	322
4.2 Tradiții și obiceiuri	324
4.3 Mitologie	328
4.4 Civilizație montană.....	329
4.5 Sentimentul de proprietate	330
CONCLUZII	332
BIBLIOGRAFIE.....	339

Cuvinte-cheie: Spațiu carpatic, Munții Apuseni, continuitate, ciclicitate, antropizare, GIS.

Lucrarea *Continuitate și ciclicitate în antropizarea Spațiului Montan Carpatic. Studiu de caz: Munții Apuseni* se înscrie într-o tematică de interferență a geografiei și istoriei. Prin această lucrare ne propunem să realizăm o analiză a evoluției geografico-istorice a spațiului carpatic. Deși studiul nostru de caz este asupra Munților Apuseni a fost nevoie de-a face o introducere asupra întregului spațiu carpatic românesc. Antropizarea spațiului carpatic s-a desfășurat diferit de la o grupă montană la alta însă Munții Apuseni ies în evidență prin prisma resurselor subsolice datorită cărora antropizarea a început din cele mai îndepărtate timpuri.

Pentru a putea reliefa cât mai fidel continuitatea antropizării am stabilit patru cicluri de antropizare. Cele patru cicluri stabilite sunt de ordin istoric cuprinzând perioada temporală desfășurată din paleolitic până în contemporan. Spațiul Munților Apuseni a fost supus antropizării încă din cele mai îndepărtate timpuri fapt demonstrat de urme ale locuirii descoperite în câteva cavități calcaroase. Datorită genezei lor în subsolul Apusenilor s-au format nenumărate resurse subsolice prin prisma cărora fenomenul de antropizare a fost într-o continuitate și ciclicitate milenară.

În primul capitol a fost cuprinsă „*Fundamentarea teoretică și baza metodologică*”. Fundamentarea teoretică cuprinde cele mai relevante lucrări asupra subiectului nostru fiind formată din titluri bibliografice de specialitate din domeniul geografic și istoric care au stat la fundamentul științific al îndeplinirii obiectivelor propuse. Baza metodologică cuprinde prezentarea detaliată a principiilor și metodelor de cercetare utilizate pentru întocmirea corpusului scris completat de suportul cartografic.

Al doilea capitol „*Carpații ca spațiu habitational*” reprezintă o analiză asupra unor aspecte relevante privind antropizarea spațiului carpatic românesc. Pentru realizarea acestui capitol a fost necesară identificarea unor elemente geografice care au permis și stimulat antropizarea.

În urma fragmentării spațiului carpatic au rezultat depresiuni carpatice intramontane care au favorizat amplasarea vetrelor de așezări. Arealele depresionare au furnizat populației condiții optime de supraviețuire ceea ce a permis continuitatea populării. Excluzând Munții Apuseni, în restul spațiului carpatic românesc s-au remarcat ample activități de colonizări începând mai ales cu perioada medievală și continuând cu perioada modernă-contemporană. Depresiunile intracarpatică au fost utilizate la maxim pentru naturalizarea a noi populații care au îndeplinit diverse funcții (de apărare, militară). Colonizările au cuprins Carpații Orientali începând din părțile maramureșene până în regiunea curburii carpatice. Cei mai cunoscuți coloniști au fost secuii și sașii, populații de origini diferite. De asemenea, importantă misiune religioasă au avut cavalerii teutoni care au populat părțile Țării Bârsei. În Munții Banatului și Depresiunea Petroșani au fost aduși muncitori slovaci, maghiari, germani, ruteni, croați, sârbi, italieni și ceho-moravi.

Utilitatea platformelor de nivelare s-a dovedit a fi de mare ajutor în activitățile de păstorit carpatic. Datorită netezimii și poziționării la altitudini ridicate platformele au permis formarea și existența unui covor vegetal bogat, iar animalele puteau fi duse la pășunat luni la rând.

Comunicarea a fost și este importantă pentru componenta antropică. Aceasta a fost posibilă datorită existenței unui număr mare de pasuri și trecători poziționate pe întreg spațiul montan carpatic. Conectivitatea de o parte și alta a Carpaților a fost realizată prin intermediul acestor elemente geografice care au reprezentat la un moment dat locuri de importanță istorică. Sub aspect istoric pasurile și trecătorile au fost utilizate pentru tranzitarea trupelor de luptă și drept locuri de luptă pentru a stopa avansarea invadatorilor. De asemenea, aceste puncte geografice au fost utilizate pentru desfășurarea activităților comerciale. Populația putea să treacă de o parte și de alta a Carpaților pentru a vinde, cumpăra, schimba diverse mărfuri. Fluxurile comerciale și de informație au fost posibile datorită densității mari de pasuri și trecători.

Evoluția climatică s-a impus ca factor de decizie privind antropizarea carpatică. Oscilațiile climatice s-au repercutat asupra componentei antropice ceea ce a necesitat adaptarea continuă a populației la noi și noi condiții de mediu climatic. Clima nu numai că acționa asupra stărilor de sănătate a populației, ci și asupra activităților agricole. Prin periclitarea culturilor agricole populația intra sub incidența unor fenomene de risc (epidemii, foamete). Clima acționează asupra oamenilor și ansamblurilor habitacionale prin multe alte forme cum sunt oscilațiile termice, cantitățile de precipitații căzute.

Resursele de apă au fost un alt element care a contribuit la favorizarea apariției și continuității antropizării carpatică. Resursa hidrică s-a impus ca un bun fără de care viața nu poate exista. Carpații Românești sunt traversați de o multitudine de cursuri de apă care în drenajul lor formează adevărate culoare de vale. Conformația acestora a furnizat cadru prielnic de amplasare a vetrelor de habitat, populația având în imediată proximitate apă și o eventuală cale de comunicație. Importanța cursurilor hidrografice a crescut cu trecerea timpului ajungând să se descopere puterea de cădere a apei și modul cum poate fi valorificat acest fapt. Începând cu secolul XX spațiul carpatic a fost supus unei antropizări hidrice omul ridicând adevărate baraje utilizate pentru producerea energiei electrice pentru aprovizionarea cu apă a unor complexe industriale, pentru diminuarea undelor de viitură și pentru agrement. Resursele hidrice sunt completate de un număr mai redus de lacuri naturale, glaciare, vulcanice.

Resursele biogeografice prin zoogeografie și fitogeografie au fost exploatate de om încă din primele clipe ale apariției lui. Însemne desenate ale celor două ramuri biogeografice au fost descoperite în peșteri fiind datate în diferite perioade. Carpații Românești dețin printre ultimele suprafețe de păduri în care diversitatea ecosistemelor este unică. Diversitatea ecosistemică se concretizează prin numeroase tipuri de habitate în care trăiesc specii de animale și plante rare.

Pentru continuitatea acestor bogății biologice este necesară implicarea omului prin activități de informare și conștientizare asupra importanței învelișului biogeografic.

Resursele subsolice sunt o componentă de neuitat pentru realizarea studiului nostru. În spațiul carpatic montan s-au format numeroase zăcăminte de resurse naturale rezultate în urma activităților geologico-geomorfologice de mare diversitate și intensitate. Prezența lor a favorizat mișcări de populații alohtone spre spațiul carpatic fapt ce a dus la începutul fenomenului de antropizare. Pentru exploatarea zăcămintelor populația a fost nevoită să gândească și să construiască logistică minieră adecvată (unelte, ansambluri de prelucrare a minereului). Continuitatea mineritului s-a succedat de la un ciclu la altul favorizându-se creșterea presiunii antropice asupra zonelor miniere, dar și diversificarea metodelor de extracție și prelucrare accentuându-se constant modificarea structurii mediului înconjurător.

În al treilea capitol intitulat „*Antropizarea spațiului carpatic*” s-a trecut la cercetarea detaliată a fenomenului de antropizare asupra Munților Apuseni care reprezintă studiul de caz al lucrării. Au fost stabilite patru cicluri de antropizare. Un prim ciclu s-a conturat asupra perioadelor cele mai vechi de antropizare a Munților Apuseni. „*Popularea paleolitic-neolitic*” este cel mai vechi ciclu supus studiului, care se remarcă prin prezența urmelor omenești descoperite în cavitățile calcaroase, dar nu numai. Au fost descoperite urme plantare ale omului preistoric și derivate ale acestuia cum sunt picturile rupestre realizate pe pereții peșterilor care serveau drept adăpost.

Al doilea ciclu îl reprezintă „*Civilizația dacică și daco-romană*” fiind ciclul în care sunt atestate primele dovezi de colonizări în spațiul montan, respectiv intensificarea exploatărilor de zăcăminte subsolice. Dorința Imperiului Roman de-a exploata subsolul Apusenilor a dus la izbucnirea a doua mari conflagrații între daci și romani care s-au soldat cu câștigarea romanilor. Imediat Imperiul Roman a început infuzia de componentă demografică alohtonă adusă și colonizată în Munții Apuseni. Pentru exploatările miniere era nevoie de efectiv mare de forță de muncă calificată și necalificată astfel că noile populații au format întregi sate poziționate mai ales în jurul arealelor miniere.

În continuitatea celor două cicluri menționate, al treilea este „*Popularea medievală*”. În decursul Evului Mediu spațiul Munților Apuseni a intrat sub influența unor noi puteri. Activitățile de minerit au continuat, în paralel începând să apară noi activități precum exploatarea fondului forestier respectiv agricultura. Dominația arpadiană asupra Apusenilor a impus exercitarea unor acte de dări către diferiți oameni de încredere ai regilor. Mineritul rămâne activitate economică principală, apare logistică nouă pentru prelucrarea minereurilor. Se construiesc o serie de șteampuri care sunt puse în funcțiune cu ajutorul forței hidraulice.

Demografia este poziționată în spațiul rural, înregistrându-se fluctuații ale sporului natural puse pe seama unor conflicte care au avut cadru de desfășurare Munții Apuseni.

Al patrulea ciclu este „*Antropizarea modernă și contemporană*”. Acest ultim ciclu cuprinde continuitatea activităților de minerit prin apariția a noi edificii industriale de exploatare și prelucrare a minereurilor. Antropizarea în acest ciclu s-a resimțit semnificativ după intrarea Munților Apuseni în subordinea Imperiului Habsburgic. Această putere a fost preocupată constant de exploatarea resurselor subsolice impunându-se număr mare de forță de muncă care trebuia adusă din alte locuri. După dominația habsburgică spațiul Apusenilor a intrat sub dominația austro-ungară, continuitatea antropizării fiind menținută prin activități asemănătoare precedentilor. Secolul XX s-a remarcat printr-o explozie demografică la scară largă fiind atestate documentar un număr semnificativ de noi așezări. Noile vetre de așezări au apărut în urma aflurilor demografice datorate mineritului, dar nu numai. Mediul rural s-a extins rapid până la altitudini de peste 1.000 de metri odată cu apariția noilor așezări. Spațiul rural avea să fie supus unui amplu proces de depopulare începând cu anii 1970, fapt datorat programului de industrializare forțată propus de regimul socialist. S-a dorit cantonarea populației rurale în mediul urban, în acest mod fiind puse bazele fenomenului de depopulare a satelor din Munții Apuseni. După 1989 restructurările din industrie mai ales din cea de minerit au condus la amplificarea depopulării Munților Apuseni respectiv au apărut noi fenomene demografice de risc (migrarea tinerilor, îmbătrânire demografică).

Al patrulea capitol „*Elemente arhetipale carpatice în structura spațiului mental românesc*” constituie o grupare de elemente care țin de construcția unui spațiu mental cu care populația carpatică se identifică. De-a lungul timpului spațiul carpatic a stat la baza apariției unor ocupații cu care componenta dinamică se identifică făcând parte din activitățile economice de producție și susținere. În completarea ocupațiilor au apărut o serie de festivaluri cu îndelungate tradiții pentru Munții Apuseni care aveau rolul de-a aduce împreună cât mai multă populație pentru a se forma și consolida noi și noi relații interumane. Datorită tumultosului trecut istoric, în Apuseni au apărut în timp numeroase figuri mitologice legate de viața montană. Totodată discografia prezintă un tablou diversificat în care sunt scoase în evidență graiuri arhaice, ori se aduc înspre auditor cuvinte cheie din viața și orizontul local al componentei umane.